

niemieckim uczelniom, na przyłączenie się i w dalszej kolejności pełne współuczestnictwo w procesach globalnych zachodzących w szkolnictwie wyższym. Pracę zamyka krótka notka o autorach poszczególnych artykułów.

Chociaż publikacja stanowi zbiór oddzielnych artykułów, jest dość heterogenna pod względem stylu prezentacji danych, stosowanych opisów czy używanego języka. Wzbogacają ją liczne wykresy i tabele. Książka ma zdecydowanie charakter naukowy, rzeczowy, choć nie jest pozbawiona interesujących komentarzy i prowokujących opinii autorów. Nie wpisuje się na pewno na nurt, bardzo popularnych w Niemczech książek poświęconych gospodarce, które to prezentują te zagadnienia z nutką ironii. Mają one często charakter poradników, czy apeli, a ich podstawy naukowe są także mniej ugruntowane. Forma książki – zbiór niezależnych, ale pogrupowanych tematycznie artykułów – ma tę korzyść, że wypukla różne kwestie wpisujące się w ramy danego zagadnienia i dodatkowo czyni to z perspektywy różnych autorów. Ponadto, oznacza to w wymiarze praktycznym, że każdy z podrozdziałów – artykuł – stanowi pewną niezależną całość ze wstępem i podsumowaniem. Taka forma ma jednak swoją cenę: mniejszy stopień spójności między poszczególnymi rozdziałami.

Niewątpliwie jest to publikacja dla wymagającego, zorientowanego w kwestiach polityczno-gospodarczych, czytelnika. Nie proponuje np. w dwudziestu tezach jak uzdrowić Niemcy w ciągu kilku lat. Nie stawia zarzutów pod adresem byłych decydentów, oskarżając ich o doprowadzenie gospodarki do obecnego stanu – jak czyni to wiele współczesnych, cieszących się popularnością publikacji, które nie mają solidnych podstaw teoretycznych i empirycznych i są niestety często tylko życzeniami czy politycznymi postulatami. Książkę wzbogaciłaby dodatkowa ikonografia, ryciny czy mapy. Tego zdecydowanie brakuje. Niewątpliwą zaletą jest na pewno sposób ukazania sytuacji gospodarczej Niemiec na tle innych państw. Analiza problemów, szans i zagrożeń, choć przeprowadzona z perspektywy jednego kraju, umiejscowiona została w szerszej, globalnej perspektywie.

Marta Götz

Zrozumieć wzrost gospodarczy. Analiza na poziomie makroekonomicznym, poziomie branży i poziomie firmy, OECD, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, 191 ss.

Począwszy od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku można zauważyć renesans zainteresowania wzrostem gospodarczym¹. W efekcie problematyka wzrostu gospodarczego stała się jednym z najważniejszych nurtów badawczych w ekonomii. Dawid Romer wyraził zwięźle tę kwestię w następujący sposób: „implikacje wzrostu długookresowego dla dobrobytu przesłaniają jakiegokolwiek możliwe efekty wahań krótkookresowych, które zazwyczaj były przedmiotem badań mikroekonomii”². Zdaniem R. Lucasa, „skutki wynikające z powyższych

¹ P. Kawa, *Modele i wzrost gospodarczy we współczesnych państwach*, Uniwersytet Szczeciński, 2005 <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/40/0.pdf>.

² P. Kawa, *op. cit.*, cytuje: D. Romer, *Advanced Macroeconomics*, Mc Graw-Hill, New York, 1996, s. 5.

zagadnień dla poziomu dobrobytu są po prostu wstrząsające. Kiedy zaczyna się o nich myśleć, trudno jest myśleć o czymkolwiek innym”³. Również R. Barro i X. Sala-i-Martin stoją na stanowisku, że „wzrost gospodarczy (...) jest tym działem makroekonomii, która tak naprawdę ma znaczenie”⁴. Podobny pogląd wyznaje M.G. Mankiw, zdaniem którego „długookresowy wzrost jest równie ważny – a być może i ważniejszy – niż wahania krótkookresowe”⁵.

Prezentowana publikacja ukazała się nakładem *OECD* w języku angielskim i francuskim pod tytułami: *Understanding Economic Growth: A Macro-level, Industry-level, and Firm-level Perspective / Comprendre la croissance économique: Analyse Au niveau macro-economique, au niveau sectoriel et au niveau de l'entreprise*. Opublikowało ją wydawnictwo *OECD*, będące jednym z departamentów organizacji, które wspiera ją w rozpowszechnianiu wyników badań dotyczących zagadnień ekonomicznych i społecznych, pojawiających się w ulegającym globalizacji świecie, a także wspomaga działalność związaną z gromadzeniem danych statystycznych oraz pomaga w formułowaniu wytycznych, wskazówek i standardów uzgodnionych między krajami członkowskimi. Jak zastrzeżono na wstępie publikacji, opinie i komentarze w niej przedstawione stanowią wyraz poglądów jej autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów *OECD*, ani poszczególnych krajów członkowskich organizacji.

Impulsem do podjęcia przez *OECD* licznych i dogłębnych badań były znaczące różnice we wzroście gospodarczym osiąganym w poszczególnych państwach *OECD* w latach dziewięćdziesiątych XX w. Analiza została przeprowadzona na podstawie danych z lat 1971-1998 dla 21 krajów *OECD*. Wybór danych był podyktowany głównie ich dostępnością.

Publikację otwiera przedmowa autorstwa głównego ekonomisty *OECD* Jeana-Philippe’a Cotisa. Po niej zarysowano pokrótce główne zagadnienia, którym poświęcona jest książka.

Pierwsza część dotyczy wzrostu gospodarczego w krajach *OECD*, przy założeniu, że wzrost ten jest kombinacją trzech czynników: postępu technologicznego; procesu konwergencji o specyficznej dla danego kraju ścieżki wzrostu zrównoważonego, opisującej poziom produkcji *per capita*; zmian ścieżki wzrostu zrównoważonego, zachodzących w wyniku zmian polityki lub zmian instytucjonalnych, a także zmian w poziomie inwestycji i w nakładach na kapitał ludzki.

W latach dziewięćdziesiątych wyniki gospodarcze w różnych krajach *OECD* były zasadniczo odmienne. Kilka z nich, w tym USA, zanotowało znacznie wyższą stopę wzrostu niż pozostałe. W niektórych krajach, np. Irlandii i Korei Południowej, wysokie stopy wzrostu były (głównie) rezultatem procesu doganiania, podczas gdy duże państwa Europy kontynentalnej i Japonia zmagaly się z niskim poziomem wzrostu oraz rosnącym lub trwale wysokim poziomem bezrobocia.

W rozdziale drugim, poświęconym analizie makroekonomicznej, stawiane są następujące pytania: jak ważna jest edukacja i inne aspekty kapitału ludzkiego dla przebiegu procesów wzrostu gospodarczego; jaki jest wkład innowacji w proces wzrostu oraz jaki jest wpływ

³ R. Lucas, *On the Mechanics of Economic Development*, Journal of Monetary Economics, 1998, nr 22, s. 5, w: P. Kawa, *op. cit.*

⁴ R. Barro, X. Sala-i-Martin, *Economics Growth*, Mc Graw-Hill, New York 1995, s. 5, w: P. Kawa, *op. cit.*

⁵ N.G. Mankiw, Foreword to R. Barro, X. Sala-i-Martin, *Economics Growth*, Mc Graw-Hill, New York 1995, w: P. Kawa, *op. cit.*

polityki makroekonomicznej i takich czynników, jak inflacja i handel międzynarodowy na wzrost gospodarczy? Uzyskane wyniki wskazują, że zdrowe mikropodstawy prowadzą do przyspieszenia wzrostu. W szczególności wykazano, że spadek stopy inflacji o 1 punkt procentowy powoduje wzrost poziomu produkcji na osobę w wieku produkcyjnym od 0,4 do 0,5%. Zmniejszenie zmienności inflacji mierzone spadkiem odchylenia standardowego inflacji o 1 punkt procentowy prowadziło do wzrostu produktywności o 2%. Z kolei, wzrost obciążeń podatkowych o 1 punkt procentowy powodował łączny spadek produkcji na zatrudnionego od 0,6 do 0,7%. Jako wysoce pozytywny określono natomiast wpływ wydatków przedsiębiorstw na badania i rozwój (B+R) i otwartość gospodarki mierzoną udziałem handlu zagranicznego w PKB. Podczas, gdy wzrost tych pierwszych o 0,1 punktu procentowego skutkuje wzrostem produktywności o ponad 1,2%, zwiększenie drugiej zmiennej o 10 punktów procentowych prowadzi do 4% wzrostu poziomu produkcji na osobę w wieku produkcyjnym.

Część trzecia poświęcona analizie na poziomie branży porusza głównie kwestie regulacji i uwarunkowań instytucjonalnych na rynku pracy i ich wpływie na produktywność branży. Jak wykazano, związek między ustawodawstwem chroniącym zatrudnienie a wydajnością jest złożony. Istnieją bowiem dowody wskazujące, że wysokie koszty zatrudniania i zwalniania pracowników obniżają osiąganą wydajność, szczególnie wtedy, gdy nie są zrównoważone większym stopniem koordynacji rokowań płacowych i systemem szkoleń wewnętrznych. Stan taki powoduje suboptymalne dostosowanie siły roboczej do zachodzących zmian technologicznych i do innowacji. Wpływ regulacji i uwarunkowań instytucjonalnych na wyniki ekonomiczne jest zróżnicowany w zależności od warunków rynkowych i technologicznych panujących w branży. Negatywny wpływ restrykcyjnych regulacji rynku towarowego na produktywność jest tym większy, im większy dystans dzieli dany kraj od kraju będącego liderem technologii w danej branży. Restrykcyjne regulacje utrudniają absorpcję istniejących technologii prawdopodobnie dlatego, że zmniejszają presję konkurencyjną lub międzynarodowy transfer technologii. Restrykcyjne uregulowania rynku towarowego mają też wpływ na sam proces innowacji.

Kolejny fragment publikacji prezentuje analizę na poziomie firmy, ma zatem charakter mikroekonomiczny i zwraca uwagę głównie na kwestie dynamiki przedsiębiorstw, tj. ich ścieżki rozwoju i stopę rotacji (liczba wejść i wyjść z rynku). Wykazano, że firmy wchodzące na rynek w USA są mniejsze i mniej efektywne niż europejskie, ale po osiągnięciu sukcesu rozwijają się znacznie szybciej niż te na Starym Kontynencie. Dowody empiryczne wskazują także, że korzystanie z technologii informacyjno-telekomunikacyjnych (*ICT*) wywiera pozytywny wpływ na wyniki firm. Sam jednak fakt korzystania z *ICT* nie jest gwarancją sukcesu, ponieważ przedsiębiorstwa, które poprawiły swoje wyniki dzięki zastosowaniu tych technologii, i tak już wcześniej radziły sobie lepiej niż przeciętne firmy z branży.

Liczne analizy ekonometryczne, na które powołuje się ta publikacja, wskazują na silny wpływ na wzrost takich czynników, jak liczba lat studiów, czy wydatki na badania i rozwój ponoszone przez sektor prywatny. Potwierdzono także pozytywną rolę, jaką odegrały technologie informacyjno-telekomunikacyjne. Okazało się, że w dużej mierze, sukces w tym zakresie zależy od ram instytucjonalnych i regulacji w dziedzinach, w których innowacje technologiczne są wprowadzane. Istnieją ponadto dowody, że otwarcie rynków produktów i usług oraz elastyczność regulacji rynkowych w dużym stopniu przyczyniają się do procesu doganiania technologicznego i ułatwiają narodziny małych, bardzo innowacyjnych firm. Jak jednak dobitnie w książce pokazano, nie można pominąć oddziaływania stabilnej polityki

makroekonomicznej – niskiej i stabilnej inflacji, umiarkowanych obciążeń podatkowych i otwartego charakteru gospodarki.

Niewątpliwą zaletą publikacji jest przejrzysta struktura. Warto zwrócić uwagę na rozbudowany aneks, który przybliży, jakkolwiek tylko bardzo wtajemniczonym w metodach ilościowych, istotę modeli i obliczeń prezentowanych na wcześniejszych stronach. Mocną stroną książki jest wyeksponowanie najważniejszych zagadnień. Kluczowe pojęcia ujęte są w ramkach i nie pozwalają przejść niezauważone. Szybkie poruszanie się po książce ułatwiają także informacje zawarte na marginesach każdej strony wskazujące na prezentowane na niej zagadnienia.

Szczególne uwaga poświęcona została technologiom informacyjno-komunikacyjnym, będącym kołem zamachowym współczesnych gospodarek. Specjalne potraktowanie tych kwestii znalazło swój wyraz w układzie publikacji. Aspekty *ICT* prezentowane były bowiem każdorazowo jako osobny podrozdział w ramach analizy makro, mezo i mikroekonomicznych.

Tytuł sugeruje, że po przeczytaniu jasne powinny stać się kwestie wzrostu gospodarczego. Myliłby się jednak ktoś, kto bez jakiegokolwiek przygotowania ekonomicznego starał się w niej znaleźć wytłumaczenie podstaw procesów wzrostu czy rozwoju. Bez wątpienia natomiast, publikacja daje odpowiedź na pytania dotyczące współczesnych tendencji wzrostowych. Pozwala zrozumieć mechanizmy leżące u podstaw wzrostu gospodarczego obserwowanego na początku XXI w.

Znajdziemy tu objaśnienia, coraz częściej spotykanych w piśmiennictwie ekonomicznym, ale także w prasie codziennej, koncepcji doganiania (*catching-up*), konwergencji (*convergence*) czy całkowitej produktywności czynników produkcji (*multi-factor productivity*). Omówiono także mniej popularne kwestie związane z kreatywną destrukcją czy kreatywną akumulacją, które łączy się z koncepcjami J. Schumpetera. Publikacja odwołuje się także do najnowszych metod wykorzystywanych w wyrafinowanych analizach statystycznych i ekonomicznych np. hedonicznych wskaźników cen (*hedonic price measures*).

Dzięki mozołnej pracy, niezliczonym zestawieniom międzynarodowym i wyrafinowanym analizom ilościowym autorzy książki doszli do wielu wniosków. Wyniki badań podkreślają kluczowe znaczenie kapitału i wydatków na B+R w zapewnianiu wzrostu, a także rolę, jaką odegrały nowe technologie informatyczno-telekomunikacyjne w niedawnym przyspieszeniu wzrostu produktywności w USA i niektórych innych krajach *OECD*.

Każdą z części kończy zestawienie najważniejszych wniosków zebranych w postaci punktów i ujętych w przejrzystej tabeli. Książka nie tylko prezentuje wyniki rozległych badań empirycznych, ale także wypracowuje na ich podstawie pewne wnioski dla decydentów. Powinna wzbogacić bibliotekę współczesnego ekonomisty; zarówno praktyka, jak i teoretyka, studenta i profesora, bowiem pozwala zrozumieć obecny wzrost gospodarczy.

Marta Götz

RAYMOND ARON: *Wspomnienia*, t. I, Wydawnictwo Sprawy Polityczne, Warszawa 2007, 320 ss.

To lektura obowiązkowa dla każdego, kto pragnie dobrze zrozumieć historię najnowszą. Oto bowiem do podróży po meandrach XX w. zaprasza nas jeden z jego najinteligentniejszych i najprzenikliwszych świadków, a przy tym wciąż zbyt mało znany w Polsce